انجمن ریاضی ایران

آزمــون نــوبت اول
ســی و ششمین مســـابقهٔ
ریاضی دانشـــجویی کشور
جلسهٔ اول ۹۱/۲/۲۶
مدت امتحان: ۳/۵ ساعت

دانشگاه تحصیلات تکمیلی علوم پایه زنجان

۱) همهٔ ماتریس‌های $n \times n$ با درایه‌های حقیقی مانند A را مشخص کنید که در شرط زیر صدق کنند:

اگر v بردار ستونی دلخواه باشد که تمام درایه‌های آن ناصفر است، آنگاه همهٔ درایه‌های Av نیز ناصفر باشد.

پاسخ:

نشان می‌دهیم ماتریس A در شرط مسأله صدق می‌کند اگر و تنها اگر در هر سطر A دقیقاً یک درایهٔ غیر صفر موجود باشد.

اگر در هر سطر A دقیقاً یک درایه غیر صفر باشد آنگاه به وضوح A در شرط مسأله صدق می‌کند. برعکس، فرض کنید A ماتریسی باشد که در شرط مسأله صدق کند و سطر اول آن را در نظر بگیرید. اگر همهٔ درایه‌های این سطر صفر باشند، آنگاه برای هر v، درایهٔ اول Av نیز صفر است. بنابراین در سطر اول A باید حداقل یک درایهٔ غیر صفر موجود باشد. از طرف دیگر اگر در سطر اول A بیش از یک درایه، مثلاً a_{1i} و a_{1j} ، غیر صفر باشند، اعداد $r \neq 0$ و $s \neq 0$ را چنان می‌گیریم که

$$a_{1i}r + a_{1j}s = \sum_{t \neq i,j} a_{1t}$$

و v را نیز برداری ستونی می‌گیریم که درایهٔ iام آن r، درایهٔ jام آن s و مابقی درایه‌های آن -1 هستند. در این صورت همهٔ درایه‌های v غیر صفر هستند، اما درایهٔ اول در Av صفر است. پس اگر A در شرایط مسأله صدق کند، آنگاه در سطر اول A دقیقاً یک درایهٔ غیرصفر وجود دارد و استدلال مشابه نشان می‌دهد که در هر سطر دیگر A نیز دقیقاً یک درایهٔ غیر صفر وجود دارد.

۲) فرض کنید $f : \mathbb{R} \to \mathbb{R}$ تابعی باشد که به ازای هر $x \in \mathbb{R}$ یک مجموعهٔ باز U شامل x وجود داشته باشد که تحدید f به U یک چندجمله‌ای است. ثابت کنید f یک چندجمله‌ای است.

پاسخ:

می‌دانیم که اگر دو چند جمله‌ای روی بازهٔ ناتهی برابر باشند، با هم یکی هستند. فرض کنیم $M > 0$ عدد حقیقی دلخواهی باشد. بازهٔ $K = [-M, M]$ را در نظر می‌گیریم. برای هر $x \in K$ مجموعهٔ بازی مانند U_x موجود است که تحدید f روی U_x چندجمله‌ای است. چون K فشرده است پس x_1، x_2، …، x_n ی موجودند که $K \subseteq \cup_{i=1}^{n} U_{x_i}$. حال فرض کنیم تحدید f به U_{x_i} برابر P_i باشد و $x_1 < x_2 < \ldots < x_n$. در این صورت با توجه به این که $U_{x_i} \cap U_{x_{i+1}} \neq \emptyset$ نتیجه می‌گیریم که $P_i = P_{i+1}$. بنابراین f روی K چندجمله‌ای است و چون M دلخواه بود پس f روی کل $\mathbb{R}$ چنین است.

۳) آهن فروشی تیرآهن‌های به طول ۱۰ متر دارد. برای سه عدد حقیقی $0 < x_1, x_2, x_3 \leq 10$ می‌خواهیم با برش این تیرآهن‌ها ۳ قطعه آهن به طول‌های x_1، x_2 و x_3 تهیه کنیم. توجه کنید جوش دادن قطعه‌های تیرآهن امکان‌پذیر نیست. فرض کنید $f(x_1, x_2, x_3)$ حداقل تعداد تیرآهن‌های مورد نیاز باشد. مجموعهٔ نقاط ناپیوستگی تابع f را مشخص کنید.

پاسخ:

فرض کنید A مجموعه بردارهایی باشد که جمع مؤلفه‌های آن‌ها برابر ۱۰ و B مجموعه بردارهایی باشد که جمع دو مؤلفه کوچک‌تر آن‌ها برابر ۱۰ باشد. نشان می‌دهیم $A \cup B$ مجموعه موردنظر است.

اگر $x = (x_1, x_2, x_3) \in A$ پس $f(x) = 1$. حال به ازای هر گوی شامل x مثل B نقطه‌ای مثل $y = (y_1, y_2, y_3) \in B$ وجود دارد که $y_1 + y_2 + y_3 > 10$ پس $f(x_1, x_2, x_3) \geq 2$ و این یعنی x یک نقطه ناپیوستگی است.

اگر $x \in B$ بدون کاسته شدن از کلیت می‌توان فرض کرد $x_1 \leq x_2 \leq x_3$، $x_1 + x_2 = 10$. پس $f(x) = 2$. حال هر گوی شامل x شامل نقطه‌ای است مثل $y = (x_1 + \epsilon, x_2 + \epsilon, x_3 + \epsilon)$ که $\epsilon > 0$ اما $f(y) = 3$ زیرا جمع هر دو مؤلفهٔ y از ۱۰ بیشتر است. پس x نقطه ناپیوستگی است.

برای تکمیل حل مسأله کافیست ثابت کنیم f در هر نقطه خارج از A و B پیوسته است. اگر $x = (x_1, x_2, x_3) \notin A \cup B$ باز بدون از دست رفتن کلیت می‌توان فرض کرد $x_1 \leq x_2 \leq x_3$. برای x سه حالت وجود دارد.

۱) $f(x) = 1$. پس $x_1 + x_2 + x_3 < 10$ و به وضوح f در x پیوسته است.

۲) $f(x) = 2$. پس $x_1 + x_2 < 10$ و $x_3 > 10 - (x_1 + x_2)$. در این حالت یک همسایگی شامل x وجود دارد که برای هر $y = (y_1, y_2, y_3)$ در این همسایگی $y_1 + y_2 < 10$ و $y_3 > 10 - (y_1 + y_2)$ پس $f(y) = 2$ و f در x پیوسته است.

۳) $f(x) = 3$. پس جمع هر دو مؤلفه x از ۱۰ بیشتر است. بنابراین می‌توان یک همسایگی حول x انتخاب کرد که برای هر y در آن همسایگی جمع هر دو مؤلفه y نیز بیشتر از ۱۰ باشد. پس $f(y) = 3$ و حکم ثابت می‌شود.

آزمـــون نـــوبت اول
ســی و ششمین مســـابقهٔ
ریاضی دانشـــجویی کشور
جلسهٔ اول ۹۱/۲/۲۶
مدت امتحان: ۳/۵ ساعت

انجمن ریاضی ایران

دانشگاه تحصیلات تکمیلی علوم پایه زنجان

۴) فرض کنید R حلقه‌ای جابجایی و یک‌دار باشد. ثابت کنید برای هر $x \in R$ حداکثر یک عضو خودتوان $e \in R$ وجود دارد که $e + x$ معکوس‌پذیر و ex پوچ‌توان باشد.

پاسخ:

به روش برهان خلف فرض کنید برای یک x حداقل دو عضو خودتوان e_1 و e_2 موجود باشند که در شرایط مسأله صدق کنند. عدد m را چنان می‌گیریم که $(xe_1)^m = 0 = (xe_2)^m$. بنابراین داریم $x^m = x^m(1 - e_1)$ و در نتیجه $Rx^m \subseteq R(1 - e_1)$ $(*)$. از طرف دیگر عضوی معکوس‌پذیر مانند u_1 وجود دارد به طوری که $u_1 = x + e_1$، پس $u_1(1 - e_1) = x(1 - e_1)$ و اگر طرفین رابطه قبل را به توان m برسانیم به دست می آید

$$1 - e_1 = u_1^{-m}x^m \in Rx^m$$

بنابراین $R(1 - e_1) \subseteq Rx^m$ که با توجه به $(*)$ نتیجه می‌شود

$$Rx^m = R(1 - e_1)$$

استدلال مشابه نشان خواهد داد $Rx^m = R(1 - e_2)$. و در نتیجه داریم $R(1 - e_1) = R(1 - e_2)$. پس اعضای r و s وجود دارند به طوری که $(1 - e_1) = r(1 - e_2)$ و $(1 - e_2) = s(1 - e_1)$، بنابراین

$$\begin{aligned} 1 - e_1 &= r(1 - e_2) = r(1 - e_2)(1 - e_2) \\ &= (1 - e_1)(1 - e_2) = (1 - e_1)(s(1 - e_1)\ ) \\ &= s(1 - e_1) = 1 - e_2. \end{aligned}$$

و نهایتاً نتیجه می‌گیریم $e_1 = e_2$.

۵) می‌دانیم $\mathbb{R}(x)$ (میدان توابع گویا با ضرایب حقیقی) با رابطهٔ زیر به یک میدان مرتب تبدیل می‌شود: فرض کنیم $\frac{P(x)}{Q(x)} = \frac{a_n x^n + \cdots + a_۰}{b_m x^m + \cdots + b_۰}$، در این صورت تعریف می‌کنیم $\frac{P}{Q} \lhd ۰$ اگر و تنها اگر $\frac{a_n}{b_m} < ۰$. می‌گوییم دنبالهٔ $\{f_n\}$ به f ‏$\lhd$ـ همگرا است اگر برای هر $g \in \mathbb{R}(x)$ که $g \lhd ۰$، وجود داشته باشد $N > ۰$ که اگر $n > N$، آنگاه $g \lhd (f_n - f) \lhd -g$. هم‌چنین می‌گوییم دنبالهٔ $\{f_n\}$ ‏$\lhd$ـ کوشی است اگر برای هر $g \in \mathbb{R}(x)$ که $g \lhd ۰$ وجود داشته باشد $N > ۰$ که اگر $n, m > N$، آنگاه $g \lhd (f_n - f_m) \lhd -g$.

الف. دنباله‌ای با جملات متمایز مثال بزنید که $\lhd$ـ همگرا باشد.

ب. نشان دهید دنباله‌ای وجود دارد که $\lhd$ـ کوشی است ولی $\lhd$ـ همگرا نیست.

پاسخ:

الف. نشان می‌دهیم دنبالهٔ $f_n(x) = \frac{۱}{x^n}$ به تابع صفر $\lhd$ـ همگرا است. فرض کنید $g = \frac{P}{Q} \lhd ۰$ داده شده است و ضریب‌های پیش‌روی P و Q هر دو مثبت باشد. اگر N را برابر درجهٔ Q بگیریم آن‌گاه اگر $n > N$

$$g(x) - f_n(x) = \frac{P(x)}{Q(x)} - \frac{۱}{x^n} = \frac{x^n P(x) - Q(x)}{x^n Q(x)} \rhd ۰.$$

زیرا ضریب پیش‌روی صورت همان ضریب پیش‌روی P و ضریب پیش‌روی مخرج همان ضریب پیش‌روی Q است. پس $g \lhd f_n$ و به علاوه به وضوح $f_n \lhd ۰ \lhd -g$ و لذا دنبالهٔ $\{f_n\}$ به تابع ثابت صفر $\lhd$ـ همگرا است.

ب. دنبالهٔ $\{h_n\}$ را به شکل $h_n(x) = \sum_{k=۰}^{n} \frac{۱}{x^{۲^k}}$ را تعریف می‌کنیم. ابتدا نشان می‌دهیم این دنباله $\lhd$ـ کوشی است. فرض کنید $g = \frac{P}{Q} \lhd ۰$ مانند قسمت قبل داده شده باشد، عدد $N > ۰$ را به نحوی انتخاب کنید که ۲^N بزرگ‌تر از درجهٔ Q باشد. اگر $n > m > N$ آن‌گاه

$$h_n(x) - h_m(x) = \sum_{k=m+۱}^{n} \frac{۱}{x^{۲^k}} \lhd n \times \frac{۱}{n} \times \frac{P(x)}{Q(x)} = g(x)$$

زیرا تعداد جملات سیکما کم‌تر از n است و برای هر $k > m$، تابع گویای $\frac{۱}{x^{۲^k}}$ کم‌تر از $\frac{۱}{n}\frac{P(x)}{Q(x)}$ است. (استدلال مشابه قسمت الف است.) اکنون نشان می‌دهیم که $\{h_n\}$ در $\mathbb{R}(x)$ ، $\lhd$ـ همگرا نیست. فرض کنید به تابع h ‏$\lhd$ـ همگرا باشد. در این صورت به‌سادگی می‌توان دید که $\{h_n(x^۲)\}$ به $h(x^۲)$ همگرا است. به علاوه داریم

$$h_n(x^۲) = \sum_{k=۰}^{n} \frac{۱}{x^{۲^{k+۱}}} = h_{n+۱}(x) - \frac{۱}{x}.$$

اگر در دو طرف، n را به بی‌نهایت میل دهیم خواهیم داشت

$$h(x^{۲}) = h(x) - \frac{۱}{x}.$$

نشان می‌دهیم این معادلهٔ تابعی جوابی در $\mathbb{R}(x)$ ندارد. فرض کنید $h(x) = \frac{R(x)}{S(x)}$ نمایش ساده‌شدهٔ یک جواب معادله باشد. با ضرب کردن مخرج‌ها خواهیم داشت

$$xR(x^{۲})S(x) = xR(x)S(x^{۲}) - S(x)S(x^{۲}).$$

واضح است که $S(x)S(x^{۲})$ باید عامل x داشته باشد. فرض کنید $k \geq ۱$ بزرگ‌ترین عددی باشد که $S(x)$ به x^k بخش‌پذیر باشد. در این صورت $S(x) = x^k T(x)$ و T و R عامل x ندارند. داریم

$$xR(x^{۲})x^k T(x) = xR(x)x^{۲k}T(x^{۲}) - x^k T(x)x^{۲k}T(x^{۲})$$

پس

$$R(x^{۲})T(x) = x^k(R(x) - x^{k-۱}T(x))T(x^{۲})$$

و لذا $R(x^{۲})T(x)$ باید عامل x داشته باشد و این تناقض است زیرا T و R عامل x ندارند.

۶) P متوازی‌السطوحی است که مختصات همهٔ رأس‌های آن صحیح است؛ فرض کنید A، B، C و D به ترتیب تعداد نقاط با مختصات صحیح اکیداً داخل P، روی وجوه ولی نه روی اضلاع P، روی اضلاع ولی نه روی رأس‌های P و روی رأس‌های P باشند. نشان دهید

$$\text{حجم}\,P = A + \frac{1}{2}B + \frac{1}{4}C + \frac{1}{8}D.$$

پاسخ:

روشن است که اگر P را با یک انتقال صحیح به یک متوازی‌السطوح دیگر تبدیل کنیم. کمیت‌های A، B، C و D و هم‌چنین حجم P تغییر نمی‌کنند. واضح است که می‌توان با انتقال‌های صحیح P کل فضا را پوشاند طوری که اشتراک هر دو شکل در یک وجه، یال، رأس و یا تهی باشد.

S را مکعب $[-R,R]^3$ بگیرید. فرض کنید N تعداد نقاط صحیح داخل S و N' تعداد متوازی‌السطوح‌های مذکور باشد که کاملاً داخل S هستند.

لم:

الف) $\lim_{R\to\infty} \frac{\mathrm{vol(S)}}{\mathrm{N}} = 1$ (منظور از $\mathrm{vol(X)}$، حجم X است.)

ب) $\lim_{R\to\infty} \frac{\mathrm{vol(S)}}{\mathrm{N'}} = \mathrm{vol(p)}$

ج) $\lim_{R\to\infty} \frac{N}{N'} = A + \frac{1}{2}B + \frac{1}{4}C + \frac{1}{8}D$

کافی است این لم را ثابت کنیم؛ زیرا در این صورت با تقسیم (الف) بر (ب) و سپس ضرب در (ج) حکم نتیجه می‌شود.

قسمت (الف) واضح است. اجتماع متوازی‌السطوح‌هایی که داخل S هستند را W بنامید. حجم W برابر است با $N'.\mathrm{vol(P)}$. بنابراین (۱) $\mathrm{vol(S)} \geq \mathrm{N'.vol(P)}$. از طرف دیگر، d را بیشترین فاصلهٔ رئوس P در نظر بگیرید و قرار دهید $\bar{S} = [-R+d, R-d]^3$. ادعا می‌کنیم $\bar{S} \subseteq W$. فرض کنید $x \in \bar{S}$. Q را یک متوازی‌السطوح در نظر بگیرید که $x \in Q$. چون بیشترین فاصلهٔ رئوس Q برابر با d است و $x \in \bar{S} \cap Q$، نتیجه می‌گیریم $Q \subseteq S$. پس $Q \subseteq W$ و در نتیجه $x \in W$. حال ثابت کردیم $\bar{S} \subseteq W$ بنابراین:

$$N'\mathrm{vol(P)} \geq \mathrm{vol(\bar{S})} = (\frac{\mathrm{R-d}}{\mathrm{R}})^3 \mathrm{vol(S)} \qquad (۲)$$

از روابط (۱) و (۲) نتیجه می‌گیریم $\mathrm{vol(P)} \leq \frac{\mathrm{vol(S)}}{\mathrm{N'}} \leq (\frac{\mathrm{R}}{\mathrm{R-d}})^3\mathrm{vol(P)}$ و با میل دادن R به $+\infty$ قسمت ب ثابت می‌شود.

اثبات قسمت (ج): هر نقطهٔ صحیح، درون یک وجه، درون یک یال و یا منطبق بر یک رأس یکی از متوازی‌السطوح‌های مذکور است. بسته به این وضعیت عدد ۱ ، $\frac{۱}{۲}$ ، $\frac{۱}{۴}$ و یا $\frac{۱}{۸}$ را به آن نقطه نسبت دهید. حال برای هر متوازی‌السطوح Q داخل S ، اعداد متناظر با نقاط صحیح داخل Q را جمع بزنید و حاصل آن را در نظر بگیرید. سپس اعداد متناظر با همهٔ متوازی‌السطوح‌های داخل S را با هم جمع بزنید. از طرفی، عدد متناظر با هر متوازی‌السطوح برابر است با $A + \frac{۱}{۲}B + \frac{۱}{۴}C + \frac{۱}{۸}D$. پس حاصل جمع نهایی برابر است با $N'(A + \frac{۱}{۲}B + \frac{۱}{۴}C + \frac{۱}{۸}D)$. از طرف دیگر برای هر نقطهٔ صحیح داخل S، اگر عدد متناظر با آن برابر با ۲^{-i} باشد، آن‌گاه آن نقطه در دقیقاً ۲^i متوازی‌السطوح قرار دارد (این موضوع با حالت‌گیری روی i دیده می‌شود) که بعضی از آن‌ها ممکن است کاملاً داخل S نباشند. پس حاصل جمع نهایی حداکثر برابر با N است. در نتیجه

$$N \geq N'(A + \frac{۱}{۲}B + \frac{۱}{۴}C + \frac{۱}{۸}D) \qquad (۳)$$

به شیوهٔ دیگر، برای هر متوازی‌السطوح Q داخل S ، تنها اعداد متناظر با نقاط صحیح داخل $Q \cap \bar{S}$ را جمع بزنید و سپس حاصل جمع همهٔ متوازی‌السطوح‌ها را هم با هم جمع بزنید. از طرفی عدد متناظر با هر متوازی‌السطوح حداکثر برابر با $A + \frac{۱}{۲}B + \frac{۱}{۴}C + \frac{۱}{۸}D$ است. پس حاصل جمع نهایی حداکثر برابر است با $N(A + \frac{۱}{۲}B + \frac{۱}{۴}C + \frac{۱}{۸}D)$. از طرف دیگر هر نقطهٔ صحیح داخل $\bar{S}$ که عدد متناظر با آن ۲^{-i} است، دقیقاً در ۲^i متوازی‌السطوح قرار دارد که همهٔ آنها کاملاً داخل Sاند. پس حاصل جمع نهایی حداقل برابر با N'' است که N'' تعداد نقاط صحیح داخل $\bar{S}$ است. پس:

$$N'' \leq N'(A + \frac{۱}{۲}B + \frac{۱}{۴}C + \frac{۱}{۸}D) \qquad (۴)$$

حال قسمت (ج) از روابط ۳ و ۴ و این که $\lim_{R\to\infty} \frac{N''}{N} = ۱$ نتیجه می‌شود. پس لم ثابت شد و همان‌طور که توضیح داده شد مسأله ثابت می‌شود.